

تبیین مختصات حکمرانی و مدیریت علوی از منظر نهج‌البلاغه

بهنام عبدی^۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۴/۰۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۲/۰۹

چکیده

مفهوم حکمرانی از دیرباز و به شکل‌های مختلف مورد توجه و مذاقه قرار گرفته است. بر این اساس، انواع حکمرانی مانند حکمرانی خوب، حکمرانی تعالی‌گرا، حکمرانی سالم و شبیه آن مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند. مراجعه به مکتب اسلام و پیش‌فرض‌ها و اصول حاکم بر آموزه‌های دینی، فصل نوینی را در مفهوم حکمرانی و پیاده‌سازی آن ارائه نموده است. در این امتداد، نهج‌البلاغه امیر مومنان امام علی «علیه‌السلام» به عنوان منبعی اصیل و غنی، می‌تواند چراغ راه حکمرانی و مدیریت کشور باشد، لذا پژوهش حاضر به شناسایی و تبیین مختصات "حکمرانی و مدیریت علوی" از منظر نهج‌البلاغه پرداخته است. این مطالعه از نظر هدف، اکتشافی و به دنبال ایجاد دانش و درک بهتر از پدیده مورد بررسی است. رویکرد کلی پژوهش، استقرایی و نحوه انجام آن، کیفی است که با تحلیل محتوای نهج‌البلاغه به انجام رسیده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که عدالت به عنوان شرایط علی؛ اخلاص به عنوان طبقه محوری؛ قرآن و عترت به عنوان عوامل مداخله‌گر؛ ایمان به خداوند و شهادت به یگانگی او، یقین به قدرت الهی و دوری از ترس، اطاعت خداوند و حرکت در مسیر خشنودی او و ستایش خداوند و امیدواری به رحمت او به عنوان بستر و زمینه ساز؛ تقوا، توکل، خودسازی، وحدت‌آفرینی، اطاعت‌پذیری، صبر و بردباری، وفای به عهد و امانت‌داری، پرهیز از: "ستایش‌پذیری، غرور، تکبر و خودبزرگ‌بینی، حرص و طمع، ظلم، تبعیض، حسد و بخل و کینه‌توزی" به عنوان استراتژی‌های تعامل و کنش قابل توجه هستند.

واژگان کلیدی: امیر مومنان امام علی «علیه‌السلام»، نهج‌البلاغه، حکمرانی و مدیریت علوی، اخلاص، عدالت

^۱ دانشیار گروه مدیریت، دانشگاه امام علی (ع)، تهران، ایران، نویسنده مسئول (abdi۲۲۰@gmail.com)

۱- مقدمه و بیان مسئله

درباره حکمرانی، معانی و تفاسیر متفاوتی ارائه شده‌اند. به تعبیری، حکمرانی، دال بر حاکمیت شبکه‌هایی است که جامعه مدنی را با دولت پیوند می‌دهند (پتای و الینگ، ۲۰۰۴)* و در واقع، فراگرد رهبری و هدایت جامعه را شکل می‌دهند. به عبارت دیگر، حکمرانی به گسترش دامنه هدایت و رهبری جامعه اشاره دارد و در پرتو حکمرانی، مرزبندی بخش‌های سه‌گانه جامعه (بخش عمومی، خصوصی و جامعه مدنی) کم‌رنگ‌تر جلوه می‌نمایند؛ زیرا حکمرانی به همه فراگردهای اداره عمومی اشاره دارد که گاهی توسط دولت، گاهی بازار و گاهی شبکه در سازمان‌های رسمی یا غیررسمی و از طریق قوانین، هنجارها، قدرت یا حتی زبان اعمال می‌گردد (بویر، ۲۰۱۳)^۱ و فرایندهای تعامل و تصمیم‌گیری بین کنشگران مرتبط با حل یک مساله عمومی را در بر می‌گیرد تا منجر به خلق، تقویت یا بازتولید هنجارها و نهادهای اجتماعی گردند.

مبنای اساسی طرح این مفهوم، این واقعیت است که اداره صحیح کشور، اساساً معطوف به هدایت اقتصاد و جامعه است و مدیران باید طیفی از الزامات و اقدامات را برای این هدایت در نظر بگیرند. در همین امتداد، ارتباط بین بخش‌های دولتی و خصوصی در قالب مفهوم حکمرانی مطرح می‌شود. اساسی‌ترین مفهوم قابل درک از واژه حکمرانی، آن است که دیگر نمی‌توان دولت را تنها کنشگر مستقل و دارای قدرت در جامعه (در یک زمان خاص) دانست، بلکه امروزه بخش عمومی و بخش خصوصی، به شیوه‌های گوناگون، به هم وابسته بوده، سهم قابل توجهی از خط‌مشی‌های بخش عمومی بر اساس مراوده بخش دولتی و بخش خصوصی، توسعه یافته و اجرا می‌شود. تغییر به سمت مفهوم حکمرانی برای اهداف جمعی، ملاحظات ناظر بر خط مشی قابل توجهی درباره نقش مدیریت دارد. این تغییر نگاه به سمت حکمرانی، به این معناست که دولت باید به حالتی فراتر از یک جایگاه ساختاری دارای اختیارات و سلسله مراتب حرکت کند (پورعزت، ۱۴۰۲؛ هال، ۲۰۰۲)^۲.

از سوی دیگر، گویا تغییر اساسی در نقش مدیریت دولتی، از تمرکز بر دولت به سمت توجه به حکمرانی مسولانه^۳ است. حکمرانی مسولانه به صداقت و فروتنی کارگزاران بخش عمومی و انگیزش درونی آنان برای ارائه خدمات به

* Pettai & Illing, ۲۰۰۴

† Bevir, ۲۰۱۳

‡ Hall, ۲۰۰۲

شهروندان و گسترش آنها، قابلیت تشخیص و اندازه‌گیری خدمات و منافع مورد ادعا، شفافیت و ارائه اطلاعات درباره عملکرد و دستاوردها و تعارض بالقوه منافع گروه‌ها و بخش‌های گوناگون جامعه، در ارزشیابی و تصمیم‌گیری تاکید داشته و ناظر بر موارد زیر است:

۱. تعهد به صداقت و شفافیت: فقدان صداقت و شفافیت، از حیث محدودیت‌های انگیزشی، منافع مورد انتظار و تعارضات سطح جامعه، به سوء تفاهم و بی‌اعتمادی بین دانشمندان، خط‌مشی‌گذاران و عموم مردم می‌شود.
۲. توجه و تدقیق ارزش‌ها و پیش‌فرض‌های اساسی: حکمرانی مسولانه مستلزم این است که کنشگران به این مهم توجه داشته باشند که ارزش‌ها و پیش‌فرض‌های اساسی حاکم بر نظام حکمرانی، چگونه بر خلق تصویر آینده مطلوب و چگونگی شکل‌گیری و درک مسایل و راه‌حل‌ها، تاثیرگذارند.
۳. حضور طیف متنوع و وسیعی از کنشگران و دانش مرتبط: تعهد به صداقت و شفافیت و بازتعریف نقش اساسی ارزش‌ها و پیش‌فرض‌های حاکم بر حکمرانی، این امکان را فراهم می‌آورد که طیف وسیع و متنوعی از دیدگاه‌ها، نگرش‌ها و کنشگران، در حکمرانی مسولانه مشارکت نموده و به نوعی، حکمرانی مشارکتی محقق شود.
۴. پاسخگویی: عملکرد موثر موارد بالا، نیازمند تمایل و آمادگی کنشگران و سیستم‌های حکمرانی، به پاسخگویی درباره دغدغه‌ها و انتظارات اجتماعی، ارزش‌های در حال تغییر و تفسیرهای گوناگون از دستاوردهای بالقوه است.

در این امتداد و با توجه به اینکه دولت چهاردهم به زودی شروع به کار خواهد کرد، نیازمند توجه جدی و اهتمام به آموزه‌های اسلامی و علوی در راستای اصلاح و بهینه‌سازی نظام حکمرانی و مدیریت کشور هستیم. مقاله حاضر به بررسی و ارائه مختصات حکمرانی و مدیریت علوی بر اساس نهج البلاغه امیر مومنان امام علی (ع) پرداخته است.

۲- حکمرانی

از نظر واژه‌شناسی، حکمرانی به معنای هدایت یا اداره کردن برمی‌گردد که توسط افلاطون در ارتباط با نحوه طراحی نظام حکومتی مورد استفاده قرار گرفته است. حکمرانی به معنای اداره قواعد سیاسی رسمی یا غیررسمی یک بازی، حکمرانی اشاره به آن معیارهایی دارد که شامل وضع قواعد برای اعمال قدرت و حل و فصل تعارضات در چهارچوب آن قواعد است. تمامی تعاریف جهت تعریف حکمرانی بیانگر مفهومی وسیع‌تر از حکومت هستند. کاربرد جدید این

واژه فقط شامل بازیگران و نهادهای دولت نمی‌شود؛ بلکه شامل سه نهاد حکومت، جامعه مدنی و بخش خصوصی می‌شود. از این روی اصطلاح مذکور حکمرانی دولت را در برمی‌گیرد. اما با درگیر کردن بخش خصوصی و جامعه مدنی از آن فراتر می‌رود. هر سه آنها برای توسعه انسانی پایدار، ضروری هستند. دولت، محیط سیاسی و حقوقی مناسب به وجود می‌آورد، بخش خصوصی اشتغال و درآمد ایجاد می‌نماید و جامعه مدنی هم تعامل سیاسی و اجتماعی گروه‌های فعال برای مشارکت در فعالیتهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را تسهیل می‌نماید. وظیفه حکمرانی خوب نیز همکاری و هماهنگی هر چه بیشتر برای این سه بخش با یکدیگر است (پورعزت، ۱۴۰۲)

در یک تعریف ابتدایی، حکومت‌داری یا حکمرانی به‌عنوان مجموعه‌ای از سنت‌ها و نهادها که حاکمان در چارچوب آنها عمل می‌کنند یا به‌عنوان روش پیاده‌سازی قدرت در نهادهای اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشورها یا تصدی‌گری اقتصادی، سیاسی و اجرایی برای مدیریت کلیه مناسبات کشور در کلیه سطوح تعریف شده است. این تصدی‌گری شامل سازوکارها، فرایندها و نهادهایی است که شهروندان و گروه‌های ذی‌نفع، حقوق قانونی خود را مطالبه کرده، با تعهدات خود آشنا شده و در مورد تفاوت‌ها [یا اختلافات]، با یکدیگر مواجه می‌شوند. بر اساس برنامه توسعه سازمان ملل، حکمرانی:

۱. به‌عنوان قوانین حاکم بر یک سیستم سیاسی تعریف شده است که تعارضات میان بازیگران را مدیریت کرده و تصمیم‌گیری می‌کند (قانونمندی)؛
۲. همچنین برای توصیف کارکردهای نهادهای مختلف، و پذیرش آنها توسط مردم نیز کاربرد دارد (مشروعیت)؛
۳. و به‌عنوان اثربخشی دولت و رسیدن به اجماع از مسیرهای دموکراتیک نیز استفاده شده است (مشارکت).

حکمرانی می‌تواند متمرکز بر گستره وسیعی، از دولت‌ها گرفته تا سازمان‌های رسمی و غیررسمی، و طایفه‌ها و خانواده‌ها باشد؛ و از طریق گستره وسیعی از ابزارها، شامل قوانین، هنجارها یا قدرت پیاده شود. هدف حکمرانی می‌تواند خلق، تقویت یا بازتولید هنجارها یا نهادهای اجتماعی باشد. بسته به درجه رسمیت حکمرانی، گستره شیوه‌ها، انگیزه‌ها و نتایج آن نیز می‌تواند گسترده باشد. از میان موجودیت‌ها و نهادهای مختلفی که می‌توانند حکمرانی کنند، رسمی‌ترین آنها دولت‌ها هستند که یگانه مسئولیت آنها تصمیم‌گیری در یک گستره مرزی سیاسی، توسط تثبیت قوانین است؛ البته بازیگرانی که قدرت تصمیم‌گیری ندارند نیز (مانند گروه‌های لابی، احزاب و رسانه‌ها) می‌توانند از مجراهای گوناگونی در این فرایند ایفای نقش کنند.

بانک جهانی (۲۰۰۶) تعریف مفهومی حکمرانی را در مقابل مفهوم حکمرانی خوب قرار داده و آن را این گونه تعریف می‌کند: قانون حاکمان که معمولاً در قالب یک سری قوانین تبیین می‌شود. از این عبارت این طور برداشت می‌شود که حکمرانی یک فرایند است که در آن حاکمان در خصوص قوانین رایزنی کرده، آن‌ها را وضع می‌کنند و در نهایت، این قوانین ابلاغ و اجرا می‌شوند؛ بنابراین درک مفهوم حکمرانی مستلزم شناختن قوانین و وضع‌کنندگان آنها، و همچنین شناختن فرایندهای انتخاب و تبیین قوانین و رابطه آنان با یکدیگر و با جامعه است. بنا به این تعریفی که از حکمرانی ارائه شد، پرسش دیگری که مطرح می‌شود مفهوم حکمرانی خوب (که پیشتر به آن اشاره شد) است: که البته موضوع کیفیت حکمرانی (حکمرانی خوب) نیز بنا به تعاریف مختلف و متنوعی که از ماهیت آن وجود دارد، متفاوت است؛ برای نمونه در فضاهای مختلف، حکمرانی خوب می‌تواند به دموکراسی و احترام به حقوق شهروندی، شفافیت و خدمات عمومی اثربخش دلالت داشته باشد.

جهت محدودتر کردن تمرکز تعریف حکمرانی، می‌توان به واژه‌نامه کسب و کار استناد کرد که در آن حکمرانی به معنای پیاده‌سازی سیاست‌ها، و پایش دائمی از اجرای مناسب آن‌ها عنوان شده است. این امر توسط اعضای هیئت حاکمه یک سازمان انجام می‌شود و شامل مکانیزم‌هایی است که (۱) توازن قدرت اعضا را از طریق سیستم پاسخ‌گویی مناسب؛ و (۲) وظایف اصلی آن‌ها را برای افزایش موفقیت و ماندگاری سازمان، محقق کند. بنا به آنچه که گفته شد، می‌توان گفت حکمرانی می‌تواند صرفاً یک فرایند بوده یا هنجاری (هدفمند) باشد. همچنین حکمرانی می‌تواند سطوح مختلف (عمومی، جهانی، غیرانتفاعی، شرکتی و غیره) و حوزه‌های مختلف (زیست‌محیطی، فضای مجازی و غیره) یا مدل‌های مختلف (تجربی یا هنجاری) (چند سطحی، مشارکتی، تنظیمی، مشترک، و غیره) داشته باشد.

حکمرانی موضوعی است که بر نحوه تعامل دولت‌ها و سایر سازمان‌های اجتماعی با یکدیگر، نحوه ارتباط با شهروندان و نحوه اتخاذ تصمیمات در جهانی پیچیده تمرکز داشته و فرایندی است که از آن طریق جوامع و سازمان‌ها تصمیمات خود را اتخاذ و به واسطه آن، مشخص می‌کنند که چه کسانی در این فرایند درگیر و چگونه وظیفه خود را به انجام برسانند. درواقع حکمرانی به سازمان‌ها و افرادی می‌پردازد که در فرایند تصمیم‌گیری و اجرای تصمیمات نقش دارند و لازم به توجه است که حکمرانی، وجود قدرت در داخل و خارج از اقتدار نهادهای رسمی و غیر رسمی را به رسمیت می‌شناسد و گروه‌های اصلی از بازیگران دولتی، بخش خصوصی و جامعه مدنی را شامل و نیز دربرگیرنده فرایند شناسایی و تشخیص تصمیماتی است که در آن مجموعه پایه ریزی شده اند.

۳- مدل‌های حکمرانی

چگونگی میدان دادن به نظام ارزشی ذینفعان در یک رویه حکمرانی باعث می‌شود که مدل‌های مختلفی از شیوه‌های پیاده‌سازی حکمرانی در جهان معاصر مطرح باشد از جمله حکمرانی خوب، حکمرانی سالم و دیگر شیوه‌های حکمرانی که به صورت مختصر در ادامه بررسی خواهد شد.

الف. حکمرانی خوب

"حکمرانی خوب" مفهومی است که توسط سازمان‌های بین‌المللی در اواخر دهه ۱۹۸۰ وارد ادبیات توسعه شده و بر اساس معیارهای خاص، حکمرانی را حاصل تعامل و ارتباط متقابل دولت و کنشگران جامعه مدنی (سازمان‌های غیردولتی، بخش خصوصی، گروه‌های ذی نفوذ و رسانه‌ها) جهت نیل به توسعه در هر کشوری می‌داند. معیارهای حکمرانی خوب از نظر این سازمان‌ها عبارت است از: مشارکت، حاکمیت قانون، شفافیت، پاسخ‌گویی، وفاق عمومی، حقوق مساوی، اثر بخشی و کارایی و مسئولیت‌پذیری.

درباره تعریف حکمرانی خوب (مطلوب) تعاریف متعدد و متفاوتی ارائه شده است، تعریفی که اتحادیه اروپا جهت این اصطلاح بیان می‌کند این است که حکمرانی خوب، مدیریت شفاف و پاسخگو در یک کشور با هدف تضمین توسعه اقتصادی و اجتماعی عادلانه و پایدار است. در تعریفی دیگر حکمرانی خوب شامل احترام سیاستمداران و نهادها به حقوق بشر و اصول دموکراسی و حاکمیت قانون است. همچنین حکمرانی خوب به طور خاص به موضوع مدیریت منابع عمومی جهت ایجاد اقتصادی پایدار و شیوه‌های توزیع عادلانه مربوط می‌شود. ویژگی‌های اساسی حکمرانی خوب از نظر کمیسیون حقوقی سازمان ملل و طی قطعنامه شماره (۲۰۰۰/۶) شامل شفافیت، مسئولیت، پاسخگویی، مشارکت، حاکمیت قانون و انعطاف‌پذیری است. همچنین در قطعنامه بعدی کمیسیون مذکور (قطعنامه شماره ۲۰۰۰/۷۲) ضمن تأکید بر ویژگی‌های بیان شده، حکمرانی خوب را به معنای مشارکت بیشتر به همراه پاسخگویی افزون‌تر معرفی نموده است.

اصول و ویژگی‌های اساسی مربوط به حکمرانی مطلوب، جهانی و بین‌المللی هستند و تمامی کشورها و دولت‌ها را شامل می‌شود اما اجرای آنها در کشورهای مختلف با یکدیگر متفاوت است. از این جهت کشورها باید بتوانند گونه‌های ملی متعلق به خود را در زمینه حکمرانی مطلوب مشخص و تعیین نمایند. از این جهت بکارگیری تجربه تاریخی

کشورها بر مبنای نظام‌ها، فرهنگ‌ها و ارزشهای بومی آنها که منعکس کننده واقعیت‌های روز است امری مهم و ضروری است.

ب. حکمرانی سالم

در انتقاد از حکمرانی خوب، حکمرانی سالم به برداشت آزاد و متنوع از شیوه و معیارهای حکمرانی خوب در کشورهای مختلف تاکید دارد و معتقد است که حکمرانی باید مطابق با آداب، رسوم و فرهنگ محلی هر کشور تعریف و سازماندهی شود. البته همچنان معیار اصلی در حکمرانی سالم، همانند حکمرانی خوب، رفاه مردم می باشد.

۵- روش پژوهش

هدف از پژوهش حاضر، تبیین مختصات "حکمرانی و مدیریت علوی" از منظر نهج‌البلاغه است. با توجه به ماهیت پژوهش از راهبرد تئوری داده بنیاد* استفاده شده است که هدف عمده آن، تبیین یک پدیده از طریق مشخص کردن عناصر کلیدی آن پدیده است. این پژوهش از نوع کیفی و با استفاده از روش تحلیل محتوای نهج‌البلاغه انجام شده است. سوال اصلی پژوهش حاضر این است که مختصات حکمرانی و مدیریت علوی از منظر نهج‌البلاغه کدامند؟ با توجه به این سوالات هدف اصلی از پژوهش حاضر، تبیین مختصات "حکمرانی و مدیریت علوی" از منظر نهج‌البلاغه است. متناظر با سوالات مطرح شده، اهداف فرعی زیر در این پژوهش متصور می باشد:

- شناسایی و تبیین مفاهیم حکمرانی و مدیریت علوی
- شناسایی و تبیین مقوله‌های حکمرانی و مدیریت علوی
- شناسایی و تبیین مضامین حکمرانی و مدیریت علوی

این مطالعه از حیث هدف، اکتشافی و در صدد ایجاد دانش و درک بهتر از پدیده مورد بررسی، یعنی حکمرانی و مدیریت علوی است. بر این اساس، اجرای پژوهش به منظور پاسخ به این سوال صورت می‌پذیرد که مختصات "حکمرانی و مدیریت علوی" از منظر نهج‌البلاغه کدامند؟ رویکرد این پژوهش، استقرایی و نحوه انجام آن، کیفی است و ماهیت بین‌رشته‌ای دارد. پژوهش‌های کیفی برای کمک به پژوهش‌گر، به منظور درک افراد انسانی و زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی که انسان‌ها در آن زندگی می‌کنند، شکل گرفته‌اند (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۸۶). با توجه به

*- Grounded theory

ماهیت پژوهش، از راهبرد نظریه‌پردازی داده‌بنیاد* استفاده شده است که هدف عمده آن، تبیین یک پدیده از طریق مشخص کردن عناصر کلیدی آن پدیده است و در پنج مرحله طراحی پژوهش، جمع‌آوری داده‌ها، تنظیم داده‌ها، تحلیل داده‌ها و مقایسه با متون، انجام می‌شود (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۶)[‡]. ابعاد و مفاهیم مرتبط، از طریق بررسی متن نهج‌البلاغه و جمع‌آوری و تحلیل همزمان داده‌ها استخراج شده‌اند. جمع‌آوری و تحلیل همزمان داده‌ها در نظریه‌پردازی داده‌بنیاد به پژوهشگر این فرصت را می‌دهد که بیندیشد چه داده‌هایی را و از کجا جمع‌آوری کند. این روند را نمونه‌گیری قضاوتی یا نظری خوانده، حاکی از آن می‌دانند که موردها، به گونه‌ای انتخاب شوند که از سویی، کیفیت مفاهیم و مقوله‌ها را افزایش داده و از سوی دیگر، نمونه بعدی و مسیر حرکت را مشخص کنند. این روش نمونه‌برداری ادامه یافته و با کفایت نظری پایان می‌یابد. کفایت نظری زمانی حاصل می‌شود که جمع‌آوری هرگونه داده، کمکی به افزایش مفاهیم در یک مقوله یا تولید مقوله‌ای جدید نکند (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۳۴).

۶- تحلیل و یافته‌های پژوهش

تحلیل داده‌ها بر اساس روش پژوهش و در دو سطح اصلی شامل سطح متنی[§] و سطح مفهومی[¶] به انجام رسید. در سطح متنی، مواردی همچون تقسیم‌بندی فایل داده‌ها، کدگذاری متن، تصویرها، صداها و غیره انجام و روی آن‌ها یادداشت نوشته می‌شود. در سطح مفهومی، روی مدل‌سازی تمرکز می‌شود. در رابطه با مختصات حکمرانی و مدیریت علوی از منظر نهج‌البلاغه، ایجاد ۲۳۵۸ خط کد در مرحله کدگذاری باز، تولید حدود یکصد و دوازده یادداشت در مراحل کدگذاری و استفاده از آنها در مراحل بعد و تولید ۱۲۳۶ جزء مرتبط صورت گرفت. خروجی نهایی نیز در قالب "عوامل قابل توجه به منظور تبیین مختصات حکمرانی و مدیریت علوی مبتنی بر آموزه‌های نهج‌البلاغه" به صورت خلاصه در جدول شماره ۲ ذکر شد.

گام اول، کدگذاری باز: کدگذاری باز، اشاره به بخشی از تحلیل دارد که با عنوان‌گذاری و مقوله‌بندی پدیده، آن طور که داده‌ها نشان داده‌اند، سروکار دارد و نیازمند پرسیدن سوالات و انجام مقایسه‌ها است. محصول عنوان‌گذاری و مقوله‌بندی، "مفاهیم" بوده، رکن اصلی در نظریه‌پردازی داده بنیاد تلقی می‌شود. کدگذاری باز شامل تحلیل و کدگذاری داده‌ها، مشخص نمودن طبقات و تفسیر آنها بر اساس ویژگی‌های هر طبقه است. در ضمن، کدگذاری باز

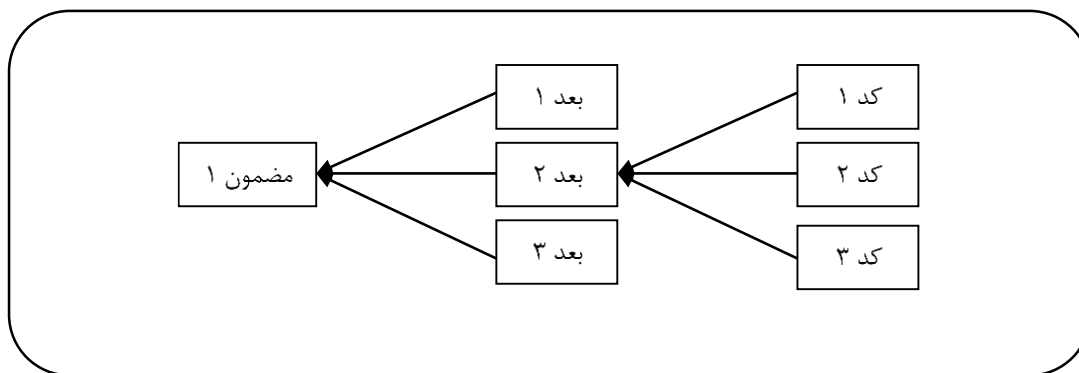
* Grounded Theory

† Strauss & Corbin, ۱۹۹۸

‡ Contextual

§ Conceptual

داده‌ها، به بخش‌های مجزا خرد شده و برای به‌دست آوردن شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها، مورد بررسی قرار می‌گیرند. منظور از خرد کردن و مفهوم‌پردازی این است که به هر کدام از حوادث، رخدادها و ایده‌هایی که در داده‌ها موجود است، نامی می‌دهیم. این نام، برچسب یا نشانه‌ای است که به جای آن حادثه، رخداد یا ایده می‌نشیند. در مرحله بعد، خود مفاهیم بر اساس شباهت‌هایشان مورد طبقه‌بندی قرار می‌گیرند که به این کار، مقوله‌پردازی گفته می‌شود. عنوانی که به مقوله‌ها (ابعاد) اختصاص داده می‌شود، انتزاعی‌تر از مفاهیمی (اجزایی) است که مجموعاً آن مقوله را تشکیل می‌دهند. مقولات دارای قدرت مفهومی بالایی هستند؛ زیرا می‌توانند مفاهیم و خرده مقولات را بر محور خود جمع کنند. عنوان یا نامی که برای مقولات انتخاب می‌شود، باید بیشترین ارتباط را با داده‌هایی که مقوله نمایانگر آن است، داشته و آنقدر با آن همخوان باشد که بتوان آنچه را که بیان می‌کند، به سرعت به خاطر آورد و درباره‌اش فکر کرد. مضامین، از کنار هم قرار گرفتن مقولات مرتبط ایجاد می‌شوند (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۸۶). نحوه کدگذاری و تعیین ابعاد و مضامین گوناگون، به زبان ساده در شکل ۱ نشان داده شده است:

شکل ۱- نحوه کدگذاری و شناسایی ابعاد و مضامین مرتبط با پدیده مورد بررسی، در نظریه‌پردازی داده‌بنیاد

نتایج فراگرد کدگذاری باز در این تحقیق، در قالب مقوله‌های استخراج شده از مفاهیم در جدول ۲ ذکر شده‌اند. به منظور جلوگیری از طولانی شدن حجم مقاله، از ارائه موارد تکراری و تعاریف تفصیلی مقولات ذکر شده، خودداری شده است.

۶- تحلیل داده‌ها

در این مرحله ایجاد بیش از هزار خط کد در مرحله کدگذاری باز و تولید بیش از هزار جزء مرتبط، ۱۲۳ بعد و ۱۸ مضمون (تم) صورت گرفت.

۶-۱- گام اول: کدگذاری باز

کدگذاری باز اشاره به بخشی از تحلیل دارد که با عنوان گذاری و مقوله بندی پدیده سروکار دارد و نیازمند پرسیدن سوالات و انجام مقایسه‌ها است. محصول عنوان‌گذاری و مقوله‌بندی، "مفاهیم" یعنی ارکان اصلی در ساختن تئوری داده بنیاد هستند. در مرحله بعد خود مفاهیم بر اساس شباهت‌هایشان مورد طبقه‌بندی قرار می‌گیرند که به این کار مقوله‌پردازی گفته می‌شود. نتایج فرایند کدگذاری باز در رابطه با حکمرانی و مدیریت علوی در جدول ۱ ذکر شده است.

جدول ۱- نتایج کدگذاری باز در خصوص حکمرانی و مدیریت علوی

مضامین	مقوله‌ها	اجزا (مصادیق مستخرج از نهج البلاغه)
باور خداوند به عنوان قدرت مطلق	ایمان به خداوند و شهادت به یگانگی او	سرآغاز دین، خداشناسی است؛ و کمال شناخت خدا، باور داشتن او، خطبه ۱
		خدا را از سست شدن اراده‌های قوی، گشوده شدن گره‌های دشوار و درهم شکسته شدن تصمیم‌ها شناختم، حکمت ۲۵۰
		در تمام کارها خود را به خدا واگذار، که به پناهگاه مطمئن و نیرومندی رسیده‌ای، نامه ۳۱
		شهادت به یگانگی خدا، نشانه استواری ایمان، بازکننده درهای احسان، مایه خشنودی خدای رحمان، و دورکننده شیطان است، خطبه ۲
	بقین به قدرت الهی و دوری از ترس	ایمان بر چهار پایه استوار است: صبر، یقین، عدل و جهاد، حکمت ۳۱
		استوارترین وسیله‌ای که می‌توانی به آن چنگ زنی، رشته‌ای است که بین تو و خدای تو قرار دارد، نامه ۳۱
		خوابیدن همراه با یقین، برتر از نمازگزاردن با شک و تردید است، حکمت ۹۷
	اطاعت خداوند و حرکت در مسیر خشنودی او	اطاعت خدا را بپذیر، خطبه ۲۲۳
		اطاعت خدا را بر دیگر کارها مقدم دارد، نامه ۵۳
		خدا را اطاعت کنید و از فرمان خدا سر باز نزنید، خطبه ۱۸۴
		ستایش خداوند، گران‌سنگ‌ترین چیز است، و برترین گنجی است که ارزش ذخیره شدن دارد، خطبه ۲

*"الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ: همان کسانی که نماز را برپا می‌دارند، و زکات را ادا می‌کنند، و آنان به آخرت یقین دارند؛ نمل، ۳".

†"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ: ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اطاعت کنید خدا را! و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولو الأمر [= اوصیای پیامبر] را! نساء، ۵۹".

مضامین	مقوله‌ها	اجزا (مصادیق مستخرج از نهج البلاغه)
ارکان پنج‌گانه بندگی خداوند بر اساس سیره امیر مومنان امام علی (ع)	ستایش خداوند و امیدواری به رحمت او	ستایش خداوندی را سزااست که شناخته شد بی‌آن که دیده شود، و آفرید بی‌آن که دچار رنج و زحمتی گردد، خطبه ۱۸۳
	قرآن	به ریسمان قرآن چنگ زن، و از آن نصیحت پذیر، حلالش را حلال، و حرامش را حرام بشمار*، نامه ۶۹ قرآن ظاهرش علم، و باطنش حکمت است، نوآوری‌های آن پایان نگیرد و شگفتی‌هایش تمام نمی‌شود، خطبه ۱۵۲ قرآن نوری است که خاموشی ندارد، چراغی است که درخشندگی آن زوال نپذیرد، خطبه ۱۹۸
	عترت	عترت پیامبر، جایگاه اسرار خداوندی و پناهگاه فرمان الهی و مخزن علم خدا و مرجع احکام اسلامی، و نگهبان کتاب‌های آسمانی و کوه‌های همیشه استوار دین خدایند، خطبه ۲ عترت او بهترین عترت‌ها، و خاندانش بهترین خاندان‌ها، و درخت وجودش از بهترین درختان است، خطبه ۹۴ عترت پیامبر، اساس دین و ستون‌های استوار یقین می‌باشند، خطبه ۲ بهترین توشه، تقوا است، حکمت ۱۳۰
	تقوا	از خدا ترس، نامه‌های ۴۱، ۴۵، ۴۶، ۳۲ و خطبه ۲۳۷ شما را به ترس از خدا سفارش می‌کنم، نامه تقوا در رأس همه ارزش‌های اخلاقی است، حکمت ۴۱۰ تقوا، دژی محکم و شکست‌ناپذیر است، خطبه ۱۵۷ او (مالک اشتر) را به ترس از خدا فرمان می‌دهد، نامه ۵۳
	عدالت	پسران فاطمه از این اموال به همان مقدار سهم دارند که دیگر پسران علی خواهند داشت، نامه ۲۴ ایمان بر چهار پایه استوار است: صبر، یقین، عدل و جهاد، حکمت ۳۱ "با همه شما به گونه‌ای مساوی رفتار کنم، نامه ۵۰"
	اخلاص	"کمال توحید، اخلاص و کمال اخلاص، خدا را از صفات مخلوقات جدا کردن است، خطبه ۱ حفظ حقوق مسلمانان را به وسیله اخلاص و توحید، استوار کرد، خطبه ۱۶۷ هرکس، کاری برای غیر خدا انجام دهد، خدا او را به همان غیر، واگذارد، خطبه ۲۳
	توکل	و به او توکل می‌کنم، چون تنها یاور و کفایت‌کننده است، خطبه ۸۳ هر کس به او توکل نماید، او را کفایت کند، خطبه ۹۰ بر خدا توکل می‌کنم، توکلی که بازگشت به سوی او باشد، خطبه ۱۶۱

* "إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ (۷۷) فِی كِتَابٍ مَّكْنُونٍ (۷۸): که آن، قرآن کریمی است (۷۷) که در کتاب محفوظی جای دارد؛ واقعه".

† "يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَكُمْ وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا: ای مردم! از (مخالفت) پروردگارتان بپرهیزید! همان کسی که همه شما را از یک انسان آفرید؛ و همسر او را (نیز) از جنس او خلق کرد؛ و از آن دو، مردان و زنان فراوانی (در روی زمین) منتشر ساخت. و از خدایی بپرهیزید که (همگی به عظمت او معتزفید؛ و) هنگامی که چیزی از یکدیگر می‌خواهید، نام او را می‌برید؛ (و نیز) (از قطع رابطه با) خویشاوندان خود، پرهیز کنید! زیرا خداوند، مراقب شماست؛ نساء، ۱".

‡ "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ: ای کسانی که ایمان آورده‌اید! آن گونه که حق تقوا و پرهیزکاری است، از خدا بپرهیزید! و از دنیا نروید، مگر اینکه مسلمان باشید! (باید گوهر ایمان را تا پایان عمر، حفظ کنید!؛ آل عمران، ۱۰۲)".

§ "وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا: و هر کس بر خدا توکل کند، کفایت امرش را می‌کند؛ خداوند فرمان خود را به انجام می‌رساند؛ و خدا برای هر چیزی اندازه‌ای قرار داده است؛ طلاق، ۳".

مضامین	مقوله‌ها	اجزا (مصادیق مستخرج از نهج البلاغه)
		او کفایت‌کننده و بهترین وکیل است*، خطبه ۱۸۳
	خودسازی	کسی که خود را رهبر مردم قرار داد، باید پیش از آن که به تعلیم دیگران پردازد، خود را بسازد†. و پیش از آن که به گفتار تربیت کند، با کردار تعلیم دهد، زیرا آن کس که خود را تعلیم دهد و ادب کند، سزاوارتر به تعظیم است از آن که دیگری را تعلیم دهد و ادب بیاموزد، حکمت ۷۳
		رعیت اصلاح نمی‌شود جز آن که زمامداران اصلاح گردند و زمامداران اصلاح نمی‌شوند، جز با درست‌کاری رعیت، خطبه ۲۱۶
	وحدت‌آفرینی	از پراکندگی بپرهیزید، نامه ۱۱
		تا کار مسلمانان استوار شود و به وحدت برسند، و ما برای اجرای عدالت نیرومند شویم، نامه ۵۸
		اختلاف ناپودکندۀ اندیشه است، حکمت ۲۱۵
	اطاعت‌پذیری	باید از حکمران و امام خود اطاعت کنی ... تو حق نداری بدون دستور به کار مهمی اقدام نمایی، نامه ۵
		از حکمرانان خود، در آنچه که خدا امور شما را اصلاح می‌کند، اطاعت کنید، نامه ۵۰
		گفته‌ او را بشنوید، و از فرمان او اطاعت کنید، نامه ۱۳
	صبر و بردباری	بردباری و تحمل سختی‌ها، ابزار ریاست است، حکمت ۱۷۶
		انسان شکیباء، پیروزی را از دست نمی‌دهد، هر چند زمان آن طولانی شود، حکمت ۱۵۳
		خیر آن است که دانش تو فراوان، و بردباری تو بزرگ و گران‌مقدار باشد، حکمت ۹۴
	وفای به عهد و امانت‌داری	به عهد نزدیکی که بسته‌اید، وفادار مانید، خطبه ۱۳۸
		عهد و پیمان‌ها را پاس دارید به‌خصوص با وفاداران، حکمت ۱۵۵
		ای مردم! وفا همراه راستی است، خطبه ۴۱
صفات سلبی	ستایش‌پذیری	"مردم! از پست‌ترین حالات زمامداران در نزد صالحان این است که گمان برند، آنها دوست‌دار ستایش‌اند، و کشورداری آنان بر کبر و خودپسندی استوار باشد، خطبه ۲۱۶"
		"من از شما می‌خواهم که مرا با سخنان زیبای خود مستیابید، خطبه ۲۱۶"
		"با من چنان که با پادشاهان سرکش سخن می‌گویند، حرف ننزید، خطبه ۲۱۶"
	غرور، تکبر و خودبزرگ‌بینی	دشمنان انسان از خودراضی فراوانند، حکمت ۶
		خودپسندی، یکی از حسودان عقل است، حکمت ۲۱۲

*"الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ: اینها کسانی بودند که (بعضی از) مردم، به آنان گفتند: «مردم [= لشکر دشمن] برای (حمله به) شما اجتماع کرده‌اند؛ از آنها بترسید!» اما این سخن، بر ایمانشان افزود؛ و گفتند: «خدا ما را کافی است؛ و او بهترین حامی ماست؛ آل‌عمران، ۱۷۳».

†"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَعْمَلُونَ: ای کسانی که ایمان آورده‌اید! چرا سخنی می‌گویید که عمل نمی‌کنید؛ صف، ۲».

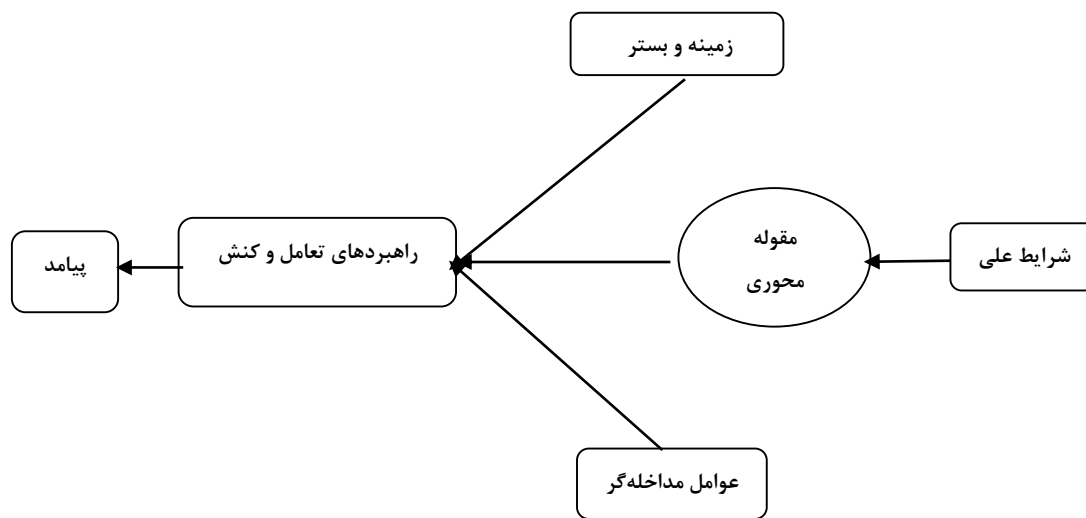
مضامین	مقوله‌ها	اجزا (مصادیق مستخرج از نهج البلاغه)
	حرص و طمع	خودپسندی مانع رشد و فزونی است، حکمت ۱۶۷
		"طمع‌ورزی، بندگی همیشگی است، حکمت ۱۸۰"
		"طمع‌کار همواره زبون و خوار است، حکمت ۲۲۶"
		بخل و ترس و حرص، غرایز گوناگونی هستند که ریشه آنها بدگمانی به خدای بزرگ است، نامه ۵۳
	ظلم	"پس با ریختن خونی حرام، حکومت خود را تقویت مکن، نامه ۵۳"
		"بدترین غذاها، لقمه حرام، و بدترین ستم‌ها، ستمکاری به ناتوان است، نامه ۳۱"
		"کسی که به بندگان خدا ستم روا دارد، خدا به جای بندگانش دشمن او خواهد بود، نامه ۵۳"
		همانا ستمگری و دروغ‌پردازی، انسان را در دین و دنیا رسوا می‌کند، نامه ۴۸
	تبعیض	"حق مسلمانانی که نزد من یا پیش تو هستند، در تقسیم بیت‌المال مساوی است، نامه ۴۳"
		"مبادا هرگز در آنچه که با مردم مساوی هستی امتیازی خواهی!، نامه ۵۳"
	حسد و بُخل	"سلامت تن در دوری از حسادت است، حکمت ۲۵۶"
		"شگفتا که حسودان از سلامتی خود غافل مانده اند، حکمت ۲۲۵"
	کینه‌توزی	"آتش کینه در دل‌های‌شان شعله‌ور نگردد، خطبه ۹۱"
		"مبادا کینه آنان پیش از آن که آنان را به راه هدایت فرا خوانید، و درهای عذر را بر آنان ببندید شما را به جنگ وا دارد، نامه ۱۲"
		"مردم! گویا به خیانت و کینه‌ورزی اتفاق دارید، و در رفتار ریاکارانه، گیاهان روئیده از سرگین را می‌مانید، خطبه ۱۳۳"
	دنیاطلبی و دنیای حرام	"دنیای حرام چون مار سمی است، پوست آن نرم ولی سم کشنده در درون دارد، حکمت ۱۱۹"
		"ای فرزند آدم! آنچه را که بیش از نیاز خود فراهم کنی، برای دیگران اندوخته‌ای، حکمت ۱۹۲"
		"خوشا به حال آنان که از دنیای حرام چشم پوشیدند، و دل به آخرت بستند، حکمت ۱۰۴"

۲-۶- گام دوم: کدگذاری محوری

گام دوم، کدگذاری محوری: کدگذاری محوری، گام دوم نظریه‌پردازی داده‌بنیاد به روایت استراوس و کوربین است. هدف این مرحله، برقراری رابطه بین مقولات تولید شده در مرحله کدگذاری باز است. این کار بر اساس یک الگو و سرمشق جامع و کلی، موسوم به مدل پارادایم* انجام می‌شود و به نظریه‌پرداز کمک می‌کند تا نظریه فراگرد اجتماعی مورد مطالعه را راحت‌تر توسعه دهد (نمودار ۱). اساس فراگرد ارتباط دهی در کدگذاری محوری، بر تمرکز و تعیین یک مقوله به منزله مقوله محوری یا اصلی قرار داشته و سپس سایر مقولات به مثابه مقولات فرعی، ذیل

* Paradigm Model

عناوین گوناگون مدل پارادایم، به مقوله اصلی ارتباط داده می‌شوند. هدف از کدگذاری محوری، ایجاد رابطه بین طبقات ایجادشده در مرحله کدگذاری باز است. در حالی که کدگذاری باز، داده‌ها را به مفاهیم و مقوله‌ها تفکیک می‌کند، کدگذاری محوری، از طریق پیوند دادن یک مقوله و مقوله‌های فرعی آن، داده‌ها را بهم پیوند می‌دهند.

نمودار ۲- مدل پارادایم (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۶)

برابر شکل ۲، بخش‌های گوناگون مدل پارادایم عبارتند از:

- **شرایط علی^{*}:** این شرایط، باعث ایجاد و توسعه پدیده یا مقوله محوری می‌شوند. این شرایط را مجموعه‌ای از مقوله‌ها به همراه ویژگی‌هایشان تشکیل می‌دهند که بیشترین تأثیر را بر شکل‌گیری مقوله محوری دارند.
- **طبقه محوری[†]:** پدیده یا مقوله محوری عبارت است از ایده (انگاره، تصور) پدیده‌ای که اساس و محور فراگرد است. مقوله‌ای که به منزله مقوله محوری انتخاب می‌شود باید به قدرکافی انتزاعی باشد تا بتوان سایر مقولات اصلی را به آن ربط داد.
- **زمینه و بستر[‡]:** به شرایط خاصی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند، زمینه گفته می‌شود. تمیز شرایط زمینه‌ای از شرایط علی مشکل است. در برابر شرایط علی که مجموعه‌ای از متغیرهای فعال است، شرایط زمینه‌ای را مجموعه‌ای از مفاهیم، مقوله‌ها یا متغیرهای زمینه‌ای تشکیل می‌دهند.

* Causal Conditions

† Central Category

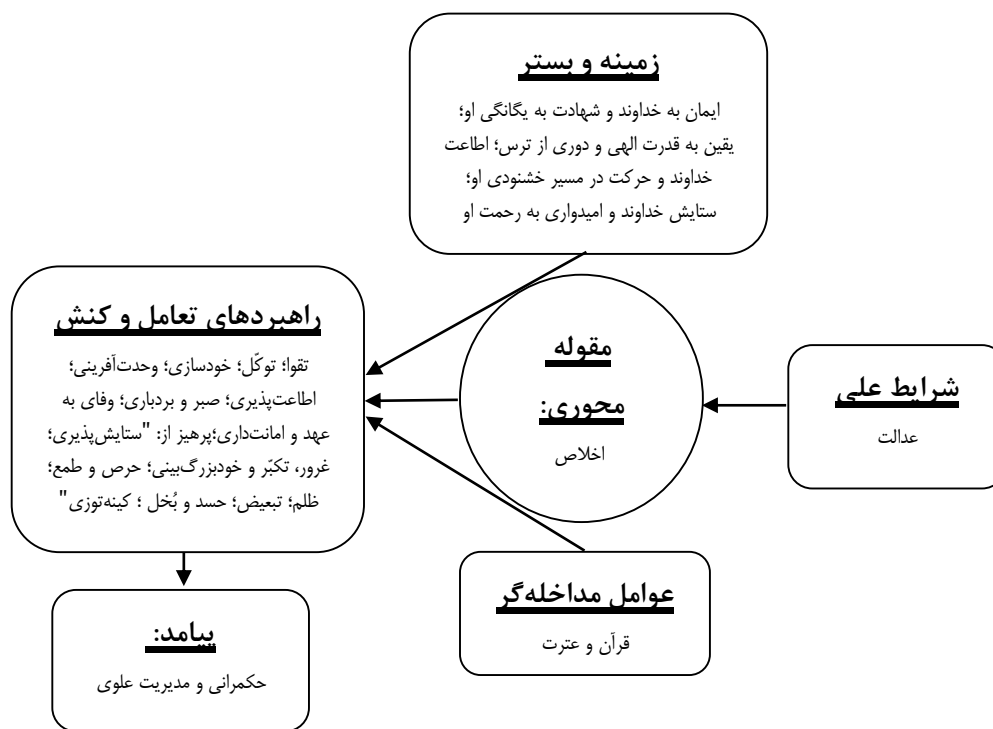
‡ Context

- **راهبردهای تعامل و کنش*:** کنش‌ها و برهم‌کنش‌ها، بیانگر رفتارها، فعالیت‌ها و مراودات هدف‌داری‌اند که در پاسخ به مقوله محوری و تحت تأثیر شرایط مداخله‌گر، اتخاذ می‌شوند. به این مقولات، راهبرد نیز گفته می‌شود. البته از آنها تحت عنوان فراگردها نیز یاد می‌شود.
 - **عوامل مداخله‌گر[†]:** شرایط مداخله‌گر، شرایط عمومی و ساختاری هستند که مداخله سایر عوامل را تسهیل یا محدود می‌کنند.
 - **پیامد[‡]:** مقوله‌ای که در رابطه با آن، نظریه ارائه می‌شود و نتیجه راهبردهای تعامل و کنش است، پیامد خوانده می‌شود. این مقوله، دارای همان عنوانی (نام یا برجسب مفهومی) است که برای چارچوب یا طرح پدیدارشنده، در نظر گرفته می‌شود.
- بعد از تعریف مقوله محوری با کدگذاری مجدد داده‌ها، انواع شرایط تأثیرگذار بر مقوله محوری (زمینه و شرایط مداخله‌گر)، کنش‌ها و برهم‌کنش‌هایی که برای اداره، کنترل یا پاسخ به مقوله محوری به وجود می‌آیند (به آن‌ها راهبرد نیز گفته می‌شود) و پیامدهای ناشی از آن‌ها نیز تعریف می‌شوند. نمودار ۲ که حاصل تجزیه و تحلیل مجدد داده‌ها بر اساس مدل پارادیم است، بیانگر نتایج کدگذاری محوری در این تحقیق است؛ همان‌طور که در شکل نشان داده شده است، در مرحله کدگذاری محوری، سعی شد تا ضمن انتخاب یک مقوله به منزله مقوله محوری، بر اساس ساختار مدل پارادایم، داده‌ها مجدداً مورد پردازش قرار گیرند. بر این اساس، با توجه به ویژگی‌های فوق که به وسیله استراوس درباره مقوله محوری مطرح شده، مقوله یا بعد «اخلاص» به منزله مقوله محوری در نظر گرفته شد و با استفاده از مقوله‌های تولید شده در مرحله کدگذاری باز و همچنین، داده‌های جمع‌آوری شده، تلاش شد تا شرایط علی، شرایط مداخله‌گر، زمینه و پیامد برای مقوله محوری، تعریف شوند.

* Action & Interaction Strategies

† Intervening Conditions

‡ Outcome

نمودار ۲- نظریه حکمرانی و مدیریت علوی از منظر نهج البلاغه

گام سوم، کدگذاری انتخابی: هدف نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، تولید نظریه است نه توصیف صرف پدیده. برای این‌که تحلیل‌ها به نظریه تبدیل شوند، مفاهیم باید به طور منظم به یکدیگر ربط یابند. کدگذاری انتخابی، مرحله اصلی نظریه‌پردازی است که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری (که به منزله مراحل مقدماتی و زمینه‌ساز برای نظریه‌پردازی، مقوله‌ها و روابط مقدماتی را به منزله سازه‌ها و اصول اصلی نظریه در اختیار می‌گذارند) به تولید نظریه می‌پردازد؛ به این ترتیب که مقوله محوری را به شکلی سامان‌مند به دیگر مقوله‌ها ربط داده، آن روابط را در چارچوب یک روایت روشن کرده و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیش‌تری نیاز دارند، اصلاح می‌کند. دراین سطح، سعی می‌شود با کنار هم نهادن مقوله‌ها، حول مقوله محوری، به منزله مضمون اصلی یک روایت نظری برای پدیده ارائه شده و ضمن آن، حول و حوش این رشته اصلی، بین مفاهیم و مقوله‌ها، ارتباطی سامان‌مند ایجاد شود. بنابراین، کدگذاری انتخابی، فراگرد یکپارچه‌سازی و بهبود (پالایش) مقوله‌ها است؛ به این ترتیب که محقق با ایجاد یک آهنگ و چیدمان خاص بین مقوله‌ها، آن‌ها را برای ارائه و شکل‌دهی یک نظریه (تصویر) تنظیم می‌کند. تئوری حاصل شامل ایده‌ها و نمونه‌هایی است که می‌تواند در پژوهش‌های بعدی مورد بررسی

قرار گیرد. این نظریه می‌تواند در قالب مجموعه‌ای از فرضیه‌ها (اصلی و فرعی) بیان شود. همانطور که اشاره شد، در این مطالعه، مختصات حکمرانی و مدیریت علوی از منظر نهج البلاغه، مورد بررسی و موشکافی قرار گرفت. در مطالعه این پدیده، مقوله‌های نویی به چشم خورد که بر اساس آن‌ها، جداول کدگذاری باز تنظیم شد؛ سپس در مرحله کدگذاری محوری، بر اساس مدل پارادایم و با محوریت مقوله «اخلاص»، به منزله یک مضمون اصلی، مقوله‌ها توسعه بیش‌تری پیدا کرده، بین آن‌ها و مقوله محوری روابطی ایجاد شد.

۷- بحث و نتیجه گیری

انقلاب اسلامی ایران که با تلاش بسیار و تقدیم خون هزاران شهید از صدر اسلام تا زمان انقلاب و پس از آن، در هشت سال دفاع مقدس به ثمر رسیده است و انشاءالله به قیام نهایی حضرت ولی عصر (عج) متصل خواهد شد، نیازمند حفظ و حراست، بهبود مستمر و دستیابی به آرمان‌های مقدسی است که در دین مبین اسلام از آن یاد شده است. این مهم جز با تلاش خستگی‌ناپذیر، دانش‌بنیان و اتکای به نیروی درونی اسلام و کشور محقق نخواهد شد. حکمرانی و مدیریت علوی، یکی از مفاهیمی است که در این راستا می‌تواند نقش بسیار مهم و قابل توجهی ایفا نماید. در این امتداد، اهتمام به عدالت به عنوان شرایط علی اثرگذار بر حکمرانی و مدیریت علوی قابل توجه است. نکته اینجاست که ارزش‌ها و باورهای اساسی انقلاب اسلامی همان مردم‌گرایی و ظلم‌ستیزی نباید در گذر زمان کمرنگ شوند یا به فراموشی سپرده شوند. در نگاه حکمرانی و مدیریت علوی، اخلاص محور و هسته مرکزی تمامی اقدامات و فعالیت‌های کشور است.

منابع

۱. پورعزت، علی اصغر (۱۴۰۲). مبانی مدیریت دولتی، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت)، تهران.
۲. پورعزت، علی اصغر (۱۴۰۲). مبانی دانش اداره و حکومت (مبانی مدیریت دولتی)، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت)، تهران.
۳. دانایی فرد، حسن، الوانی، سید مهدی و آذر، عادل (۱۳۸۶)، روش شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع. تهران: نشر صفار.
۱. Pettai V. & Illing E. ۲۰۰۴. "Governance and Good Governance". *Journal of Humanities and Social Sciences*. Vol. ۸, No ۴.
۲. Rosenbloom, D.H. ۱۹۸۳. "Public Administration Theory and the Separation of Powers". *Public Administration Review*. Vol. ۴۳, No. ۳.
۳. Bevir, M ۲۰۱۳. "Governance: A very short introduction". Oxford. UK: Oxford University Press.
۴. Pierre, J. & Peters, B.G. Governance, ۲۰۰۰. "The State and Public Policy". Basingstoke: Palgrave.
۵. Hall, J.S. ۲۰۰۲. "Reconsidering the Connection between Capacity and Governance". *Public Organization Review*. ۲. ۲۳-۴۴.
۶. Owen, R. and Macnaghten, P. & Stilgoe, J. ۲۰۱۲. "Responsible research and innovation: From science in society to science for society, with society". *Science and Public Policy*. ۳۹ (۶): ۷۵۱-۷۶۰.
۷. The World Bank, "A decade of measuring the quality of governance" The World Bank, Washington, DC, ۲۰۰۶.
۸. Mosterín, J. (۲۰۰۸). *Lo mejor posible: Racionalidad y acción humana*. Alianza Editorial.
۹. Strauss, A. & Corbin, J. (۱۹۹۸). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, California: Sage Publications, Inc., second edition.